

Петко Р. Славейков

Гайдуничка
Как съм станал гайдар

Едно време аз бях даскал, сиреч учител. В него благословено време даскалите бяха на голям почит Гърците владици на такваз чест ги имаха, щото вардеха им хатъра в очи да ги не погледват, да не би някак да урочасат. Чудна и дивна даскалетинка като бях аз из най-напред, аярът ми беше по-долен пред владиците, твърде за челяк не ме считаха и толкоз на почит не ме имаха. Но затуй голямо уважение (читателите да не разбират уважение от въже) имах пред икономите, протосингерите, архидяконите, пред писарите владишки и пред тези от българските чорбаджии, които обичаха да облизват владишките чинии. От тях хора на него време аз големи добрини видях.

На три месеца още даскалче бях, когато един протосингер, който е сега нещо по-голямо, изпълнен от доброжелателство към мен, дойде да ме советува и да ме придумва да се раздаскалча. Като млад, неопитен и глупав, що бях, не умеех да оценя мудрите совети на този добър и умен советник и чувал бях пък, че туй брадатите советници бивали по май наветници, стори ми се мене, че той ме советува нещо за свой си интерес, и затуй не рачих да го послушам. Добродетелният и доброжелателен този мъж, за да ме не остави да стана жертва на неразумството си, препоръча ме на милостта на владишки един таен советник и писар, който за доброто ми намери благословно и против волята ми да ме принуди да последувам советите на негова клиент и протосингер на стареца му. И тъй с една леснина, една вечер, направи ме да се преселя от даскалската си катедра в палата, наричан Курте-Курник. Човеколюбието на тогози господина не бе за изказване. Беше студ и мраз, дърво и камък се пукаше, тъй що на всяко друго място аз можеше да замръзна, но в пуха и перушината на предишните жители на този палат студа не можа да ме посвети. И как аз преминах нощта, ако не спокойно и приятно, а то безраहतно; содружеството на някакви си гръцки буболечки накара ме да стоя цяла нощ на стража; безочливи като самите гърци и буболечките им, нападаха ме от всяка страна, попълниха снагата ми с геометрически фигури, направиха кожата ми на решето, като ме мушкаха и дупчиха без милост, като гръцките дякони, кога водят нов поп да го запопва владиката. Но аз не само не се раздаскалчих, ами още се и калих в даскаллъка и напреднах в него дотолкоз, щото привлякох вече вниманието и на самите владици, които ме почетоха с много и разни свои милости; милости таквизи, които ме сториха да забравя онези, които техните хора ми бяха сторили. Но да ги казвам една по една, то ще бъде дълга и широка работа, ще кажа само толкоз, че с техните грижи за мене аз повече и повече се заякчих в учителското звание.

Цели шестнадесет години аз шетах на този занаят и берекет версин: риза нямах, ама гол не останах; гладен ходих, ама от глад не умрях. Зер как мога да лъжа, що да си кривя душата и да кажа зло за даскаллъка, гечендисвах се с него твърде добре тука допреди някоя година; но от скоро време насам даскаллъкът досущ подмаза.

Нашите българи под ръководството на своите духовни пастири, гърци владици, отидоха много напред. С техните грижи и старания те се изучиха и надминаха всичките изтъщени народи и като чираци на гърците, като гърците взеха и да хвъркат по облаците. И далеко-далеко те залетяха по краищата на вселенския патрик. От най-напред аз се радвах на тоз бръз български полет, но изпосле, не знам що, хвана да ме не топли, взех да усещам, че краката ми оставаха на хава да се кандилкат.

Тоз занаят предпочетох с туй намерение, че мога с него да бъда на нещо полезен за независимата йерархия. Блазнеше ме, че по звездите може да се изброи нещо, с което да й помогнем, но скоро познах колко съм бил излъган. Сякаш че кукувица бе изпила ума ми, и никак се не доведох из най-напред, че ний искахме йерархията независима, ами лапах мухите по небето, дано съзра нейде някой чеп да я провиснем. Събедих се някога-никога, ама иш-иштен гечмиш; от зяпане нагоре изкривил ми се вратът. Туй би за мен най-голямата злочестина, отколкото ми са се случвали в живота ми; защото, като станах кривоврат, не ставам вече за представител (ако би да притрябват пак представители за по-друга йерархия зависима). Гърците, с които нашите тъкмят да се съортчават, те са челебии, деликати хора и не търпят кривошия за содружник. Представителството вече си отиде от мене; астрономството да го не видя, направи ме ни на един хал; посегнах пак дано се доловя о даскаллъка, но не ме слетя. Даскаллъка досущ свършил. На тез години кярове нямало, казват, и затуй на всичките даскали подбили цената, а пък мене ме не щат никакъв, защото ми бил крив вратът. Есенес, в един град край Росита, за един кьорав, с едно око даскал гражданите помежду си щяха да си извадят здравите очи, а пък мене, защото съм гледал малко накриво, ни единът не се обърна да ме погледне. Види се, че кьоравите даскали са ищихар, а кривошиевите нямат никаква цена. С тази пуста астрономия два хляба изтървах из ръка. Къде да ида сега и на какво да се заловя?

Някои приятели ме советуваха да стъпя по дипломатическа част. Кривошиевите, казваха ми те, биле ставали за добри дипломати, защото интересно било за в дипломатиката на челяка очите му и учите му да бъдат разметешени. Може и да е истина, ама аз, като нямам твърде доверие на приятели советници, че не обичам и советите им да слушам,

премислих пък и друго: да стана дипломат – на коя работа да се заловя, че да си изкарвам хляба? Българската работа не могат я изкара на глава, ако щат би с по четири очи и с по четири глави дипломати, а то не като мене един такъв с една глава, и тя крива. В таквиз работи аз не обичам да се изтирям и смея да кажа, че ако има някои си да ги блазни, че дипломатически ще могат да извадят някакви симиди за българите, таквизито вятър ги вее. Но всеки знай за него си и аз за мене си. Мене ми стига умът, че в дипломатиката за българи няма прокопция, както и за мене няма хляб. Доде хване дипломатиката да струва пари, аз ще умра гланден; че не съм и самичък, ами и жена, и деца – и брашно няма.

Дипломат аз не ставам, няма и да стана, ами какво да правя? Към дома вече не ми види кобилата да иде, не смея да се покажа пред очите на жената, че като ме току види, ще хване да пращи: „Ти си такъв... твойта глава тя не взема... не се видиш на кой хал си станал, и врата ти изкривиха, тебе пак няма да ти доде ума... се с големи работи се бориш, пък децата ти гладни мрат... света ще разправяш – разправи си къщата, ама ти за дома си не мислиш... яли, голи тръгнахме...“ Тези и други още по-безсолни знам, че ще ми ги надума и ще ме навика, ами каква да я въртя, биех се с ума си. Най-подир реших веке да се оставя от тези големите и хубавите, но гладните занаяти, че да се уловя у други прости, дето дават хляб, занаяти; и тъй отпъвам се от голямото село и ударих по малките селца, дано би да се настая нейде я пъдар, я говедар.

В Самоводене най-напред ми предложиха да стана магарешар, да им паса магаретата; аз се отказах. Като ще паса магаретата, по-добре пасвам на патрика магарето, че може донякога и на хляб да мина. Знам аз много таквиз, които са пасли на патрика магарето и сега са, хе, бая хора, с пръст ги показват. От самоводските магарета каква облага? Те не са благословени, тях който ги пасе, никакъв не става.

Гайдарската история твърде дълга стана, ама читателите да не забравят, че този, дето я приказва, е и той гайдар и в тях има таквизи, дето за пара засвирят – пък за пет не млъкват, от тази пасмина е невям и негова милост, дето драше тези редове. Но слушайте гайдара.

От Самоводене отидох аз на друго едно село чутовно, дето чух, че търсели пъдар, и представих се. Селяните се събраха да ме пазарят, ама поискаха най-напред да ме изпитат на глас: ще ли мога да викам, да пъда тези, които се отбиват по лозята. Мер, то и глас трябвало, а пък мен гласът ми не работи никак. И друга злочестина. Аз взех да се изкайвам и да се изплаквам, че съм изпаднал челяк и много съм теглил, да сторят милост с мене и да ме приберат да се гечендисвам помежду им. „Глас

ако да нямам – думам аз, – давам ви най-почтената си пъдарска реч, че ще ходя, ще обикалям, ще тичам, ще гоня, ще пъдя, едним словом, ще вардя лозята.“ Хаир, те гласовит пъдар искат, че нека пъргав да не е: да не ходи, да се излежава под сенките, ама да може да вика. Слушам ги, като хортуват наопаки, и набурило ми се чак на плач. Умилени от положението ми, някои от селяните приеха да подумат нещо за доброто ми. „Да остане – думаха те, – да пошета някой ден, чи да видим, ако върши работа, фащами го, ако ли не, давами му пътя...“ Но другите скочиха и не им дадоха да издумат. „Какви ще сме хубави такъв пъдар да фаним – извърнаха те; – той глас дето няма, остави, ами и вратът му крив; очите му не гледат направо. Той на една страна ще върви, пък на друга ще гледа, де ще види кой гази из лозята. То не става!“ – рекоха и отсякоха и аз си отзех веке; не, няма да го бъде пъдар да стана, ами накъде да вървя сега и какъв занаят да заловя?

Един от моите в това село доброжелатели, бащин ми приятел, покани ме, та ме нахрани и настави ме да ида в Арбанаси. Там, казваше той, може да се настаниш какъв-годе.

– Как – рекох аз, – в Арбанаси, на гръцко село да ща, че какво да правя? То в българските не боже помози, че в гръцките ли? Хем аз не знам гръцки ни кукуругу.

– Ти недей се негри за туй, може да намериш някоя служба, дето на сичките езици се разбира – отговори моят доброжелател усмихнато.

– Ами че съм кривошиев?

– Нищо и от туй, те са дребни работи тез за тях и те не им се вгледват. Те владици правят сакати, попове слепи и гърбави, че като тебе ли такъв, малко нещо кривоврат, не ша го настанят на работа.

– Се не ша го бъде, като не знам гръцки – рекох аз недоверчиво.

– Ама си шашкън българин – отвърна ми той строснато, – баща ти не беше такъв, ти на кого си се метнал тъй будала, че не можеш да си извадиш хляба? Ма те, гърците, блех не знаят по български и на българите владици стават, че ти, като не знаеш гръцки, толкоз барем пъдар не ще ли можеш да им станеш? Кали мера барем не знаеш ли?

– Кали мера, кали спера, Христос анести, псоми, краси, сирто-ферто¹, дотолкоз аз знам.

– Е, търновският владика и толкоз не знай бе, пък на български слово казва в черква. Варненският владика и добрутро не е чувал, пък българин се показва, че ти за толкоз не ще ли можеш да я заквърчиш?

1. Добър ден, добър вечер, Христос възкресе, хляб, вода, иди-ела.

Кали ги там, пали ги, смали ги, лъжи ги, кога видиш дип зле, грък се показвай. Майка ми, кажи, от Цариград, парамана била нам на кой влади-ка, ама като умряла, аз съм забравил гръцките, ама съм грък. Уйдурдис-вай там, както ти приляга. Хляб гледай да излязва.

– Туй май усилно иде за мене и аз като че не ще можа да го охархо-ря, ама като казваш, да те послушам, досега чужди совети не съм слу-шал, сега и туй чудо да видя. Дано пък честта ми да поработи ч пъдар да ме турят, я...

С тези думи простих се с бащина си приятел, като му благодарих за гошаването повече, отколкото за советите, и управих се към Арбанаси.

Пътят ми на'как през арбанашките лозя. Първи май беше херал и арбанасчанките бяха наизлезли по лозята да се маисват. Аз си наумих известната по нас поговорка за тукашните през този ден разходки и не-що ми чогол стана. Ако да съм калугер, щях да кажа: „Искушение, изку-шение“, и щях да стоваря всичкия кабахат на дявола, но тази чест като нямам, още и като не умея твърде да се преструвам и да лъжа като пра-ви гайдар, правото ще си кажа, не искушение, ами челящина, не дявол, а поход. Видях гръкните, разбърка ми се сърцето: дюсчес, поревнаха ми се клетите гръкни. Аз забравих какъв огън гори на главата ми, забра-вих на кой хал оставих къщата си, как плачат децата ми за хляб и как се чумери, подсмърча и въздиша жената, че и вратът ми, дето е крив, бия забравих, ами взех да си възсусвам мустаките и да се облизвам за гъркния.

Слабост, братко, народна слабост. Нали съм и аз българин, мога ли да бъда по-други? И аз, каквото и всички катомене българи, като видим гръцко женско, щръкват ни ушите. Ако ли не сме били таквиз да валим на гръцко ний, сега можеше и по-други хора ди сме, ама е тъй, улита ни колесникът и за туй ни се пръска просеникът. Но да додем на приказка-та си.

Затравих аз всичко и друго не мислех, ами как да станеше работата да останех пъдар в Арбанаси, да пазя лозята и да паса гръкните. Но честта ми скоро ми дойде на помощ да ме отърве от туй заблуждение.

Стигнах до една чешма там на пътя. Един челяк средна поря със са-мочерни дрехи, задянат с дърва, опрял товара си о камъните на чешма-та, седеше да си почива и да се припекува на ранното слънце. Да се от-бия, рекох, да пия една вода и да се сприкажа с него челяк да видя мога ли взе някаква аслия за туй, дето си мислех.

Разговорът, който с тогоз челяка направих тогаз, толкоз впечатле-ние ми направи, щото никога не ми излязва от ума. Колкото и да се

простря този нашият айдарски разказ, струва ми се, че заслужава да по-
таят слушателите да послушат и него. Приказката се отвори с обикнове-
ното поздравление:

– Добър ден, чичо.

– Дал ти господ добро, чичовата.

– Каква й работата, живо-здрavo?

– А бе живо и здраво, ама работата, както я видиш... магарешка.

– Как магарешка? – попитах аз зачуден на такъв един нечакан
отговор.

– Ей тъй! Не си ли чувал таз приказка, дето тръгнала някоя си жена
да си купи магаренце да й носи вода, че я срещнала друга и като разбра-
ла къде се е накарала, советувала я, дето ще си дава парите за таквоз на
четири крака магаре, да си вземе едно на два крака, че не току вода, ами
и дърва, и брашно да й носи, че и нашата работа сега такваз – дърва
носим.

– Че защо ги носиш?

– Ам какво да сторя, като няма, пък трябват; жената ище, та ище.

– Като няма, че то моя работа ли е? Аз, като й внеса ней брашно и
вода, и сапун, ударям си калпака о земята и си виря краката нагоре, пък
ней, ако й трябват дърва, сляпа не е, е гората, да иде да си донесе. На
жената гърбът защо й – дърва да носи. Защо се казва ортак на къщата,
като не ще внесе и тя нещо.

– Уж тъй сме видели и запомнили от баща и майка, ама тъй ни из-
кара честта ни – и вода носим, и дърва носим, и сечем ги, и огън кладем,
и вода топлим, и пелените събираме, че и детето люлеем ноще, да спи
коконата.

– Да кокне, че да пукне такваз кокона, дето ще й нося дърва аз ней,
че пък и детето й да люлея. Тогаз ще й видя люляно дете.

– Ам чи какво ще сториш, като ти се напяло на главата таквоз зло...

– Какво ще сторя ли?... Струвам й аз ней, че и тя ме аресва.

– Празна й тя! С жена на глава не се излязва... тебе няма да питам
аз.

– Отде си, ваша милост?

– От Мердана.

– Че там чак таквиз ли са жените?

– Там чак таквиз не са. Ама аз съм оженен на гръцко село – в
Арбанаси.

– Че в Арбанаси таквиз ли са?

– Таквиз, ами какви, нали са се кокони, геркини, герак да ги търти.

– Ами ти сега грък ли си?

– Че кажи; като живея в гръцко село и като съм женен за геркиня, и да не съм грък, грък гиби би шей олмушин. Децата ми, ама се са гърчета.

– Че в Арбанаси българи няма ли?

– Сичките мъже са се българи, от селата придошле, ама като се оженили за геркини огърчили се и те...

– Ами сега геркините жени не са ли?

– Не са зер! Те са кокони.

– Кокони?! Ами че коконите не шетат ли, не работят ли, не помагат ли на мъжето си?

– Каква ти шетня, каква работа, каква помощ те е патило тебе. Кокона хич работи ли?

– Аз пък сяках, че геркините чалъшкани, че твърде обичат мъжето си и ги почитат, и хайле биля беше зело нещо да ме блазни.

– Не им си ял попарата, че тъй ти се струва. Я питай мене.

– Какво да те питам?

– Питай ме как се поменувам.

– Е, че как се поменуваш?

– Как. Е тъй, както видиш: нося дърва на гръб... пък тя й станала озарана в тъмни зори, та се е зареяла из лозята да се май... Я да й зела мотиката и тя, че да... ами аз ша ида сега да стоваря дървата, да поошета в къщи, че тогаз ша зема да прекопая градината.

– Че що се оставяш тъй на кефа й? Що я не караш да работи?

– Тука й, братко, гръцко село, тука жените съдят и не мож да ги накараш на работа.

– Ам чи не мож ли да я поотупаш?

– Че бута ли се тя бе? То, ти казвам, зъмя ехидница е жена геркиня... Туй не ти е тебе наша българка, да станеш да се набиеш на нея и да ти стане по-мила, че да доди баща й и майка й, че и те да я бият защо не слуша мъжа си. Туй геркинята да речеш да я бутниш, ще станат сичките й роднини като усорлици наврѣх тебе.

– Ам чи сичките ли геркини са таквиз? – попитах пак аз моя приятел.

– Знам ли аз... по-многого като са таквиз, то и сичкитеще бъдат тази пасмина.

– Чи защо си ся оженил пък за геркиня, като били геркините таквиз?

– Чи защо я... Защото да ме питаш и аз да не зная какво да ти кажа.

– Ам чи как стана то сега най-напред да се ожени ти за геркиня?

– Как стана... е тъй! По копан беше, търсех работа на града и там ме намери туй, тъща ми оладжак. Фана ме да й прекопая лозето. Два дни, три дни копах, аресала ме тя бе, че работя хубаво, току фане тя: „Хади, Петраки, да те оженим ний тебе, ти хранваш жена. Да ти земим ний тебе едно момиче оттука, арбанашка кокошка, да видиш жена.“ Туй било, онуй било, н'ам какво си, н'ам що си... Заведе ме у тях. Излезе едно пукниче гъркинче, та се изпревъртя там пред очите ми. „Аресва ли ти туй момиче?“ – питаше ме тя. Аз, като го видях таквози тунко в кръста, позаучудих се. „Е-ще – тя зафана пак, – то й от сой, баба му била н'ам на кой владика парамана; е-ще, то има къщя, има лози, знай да ший на гергьоф.“ И то излезе пак там около мене, шири-мири, н'ам какво зафане гърцката – „Целеби му кир Петраки...“, долу-горе, оманголиха ме най-подир и в неделята ни венчаха. Майка ми, като чува, да виж клетви, ама кой слуша. Геркиня ша води челяко... арбанашка кокона – затуй ми тегли сега главата...

– Зарежи я пък, вещицата, като й такваз, махни се, иди нанякъде да ти миряса главата.

– Е, побратиме, не ти й пащала главата толкоз и нищо не знаеш. То да ти кажа аз тебе, българин, оженен за геркиня, то веке челяк не е, той става като говедо, дето го водят, там отива, дето го вържат, там стои.

– Как може да бъде туй, не мога да ти разбера. Санким сега не можеш ли да я напуснеш? Аз сякам, туй нещо гърците владици сега вече го узакониха, 100 гроша му е глобата, дай ги, отърви се от нея, вземи си друга, българка, да те слуша барем и диванчапраз да ти стои.

– Их, каркадаш... да ти не дава господ с гърци разправа да имаш, нито с женските му, нито с мъжките му. Мъжките са като репей, дето се улови, не се откъсва, а женските като кошрява или като онзи бурен, дето го казват бабини зъби, отгук ако го отмахаш, оттатък се закача. Имай ти с гърци разправа и грък владика да те съди, че да прокопчаш.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Боян Йоцов

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/4072>]